

Redactioneel

"Het werk van de SLO is gebaseerd op de stelling dat leraren beter onderwijs geven (dus hun operationeel curriculum verbeteren) als ze zich vooraf bezinnen op wat ze willen gaan doen. Daaruit vloeit een tweede stelling voort die direct van belang is voor de SLO. Deze sub-stelling luidt: Die bezinning vooraf gaat beter bij een schriftelijke voorbereiding. Op deze sub-stelling berust ook het voorschrift tot het maken van schoolwerkplannen. De vraag voor de SLO is nu: *Hoe kun je plannen voor het geven van onderwijs nu zo opschrijven dat er beter onderwijs gegeven wordt* (cursivering van de Redactie). Gezegd moet worden dat de houdbaarheid van de sub-stelling nooit is onderzocht. Misschien is het wel zo dat de SLO werkt op drijfzand" (Lahuis et al. 1986, 16).

Als de SLO -inmiddels via de Wet op de Onderwijsverzorging (WOV) omgedoopt tot Instituut voor Leerplanontwikkeling- de vraag hoe je plannen voor het geven van moedertaalonderwijs zo op kunt schrijven dat er beter moedertaalonderwijs gegeven wordt, wil gaan onderzoeken en beantwoorden, ligt er een aardige kans. Dat blijkt uit dit nummer van *Spiegel*. Johan van Bruggen de adjunct-directeur van de SLO die de vraag op een symposium formuleerde, kan als het ware aan de slag. Samen met de VON en het Sectiebestuur Nederlands van Levende Talen heeft de VDN in 1986 een aanvraag ingediend voor een leerplanontwikkelingsproject voor moedertaalonderwijs 12-15. Er ligt dus een "echte" veldaanvraag: artikel 43, lid 1. a. primo van de WOV kan in werking treden!

De redactie had er weinig moeite mee het verzoek van het VDN-bestuur te honoreren om de integrale tekst van zijn aanvraag in *Spiegel* te publiceren: het gaat om een leesbaar en voor de lezers van *Spiegel* wellicht inspirerend document; misschien zelfs wel: een historisch document. De auteur ervan, Bart van der Leeuw, lijkt er op bewonderenswaardige wijze in geslaagd, de uitkomsten van langdurige en complexe onderhandelingen tussen de betrokken verenigingen, weer te geven. Die onderhandelingen gingen over, noodzakelijkerwijs,

confliterende opvattingen en impliciete ideeën over "beter" moedertaalonderwijs, de vormgeving daarvan en de beschrijving daarvan. Natuurlijk heeft de Redactie er in dit speciale geval van afgezien zelf nog invloed uit te oefenen op de inhoud van dit document. Dat heeft de Redactie er wel toe verleid een aantal personen uit de relevante sectoren van de onderwijsverzorging -te weten: opleiding en nascholing, toetsontwikkeling en onderwijsonderzoek- te vragen om op *persoonlijke titel*, maar wel vanuit hun specifieke deskundigheid, een reactie te leveren op de aanvraag. Ook die vier bijdragen heeft de Redactie in dit geval niet getoetst aan haar eigen criteria.

Zo is er, naar het oordeel van de Redactie, een boeiend geheel ontstaan, waarin perspectieven op leerplanontwikkeling voor moedertaalonderwijs vanuit het veld, zoals geformuleerd in de aanvraag, geconfronteerd worden met persoonlijke perspectieven daarop vanuit een specifieke deskundigheid. Jan Franken bekeek de aanvraag vanuit een NLO-perspectief; Dana Constandse vanuit de ULO.

Ton Hendrix en Willem van Roosmalen lazen de aanvraag als toetsdeskundigen en reageerden als zodanig. Tenslotte liet Kees de Glopper het oog van een onderwijsonderzoeker erover gaan. Jan Sturm leidt het geheel in.

De redactie gaat er vanuit dat door het publiceren van deze aanvraag en de vier reacties daarop het voor een groter aantal geïnteresseerden mogelijk wordt om te volgen, hoe het zo'n aanvraag voor leerplanontwikkeling "vergaat" in de loop der tijd. Aanvragen moeten immers bestuurlijk gehonoreerd worden en vervolgens "omgezet" in projectplannen en uitvoeringsplannen. Die plannen moeten gerealiseerd worden door leerplanontwikkelaars, die vaak pas na jaren hun "produkten" aan het veld kunnen presenteren. Hoeveel de oorspronkelijke aanvragers dan nog van hun opvattingen en ideeën terugvinden, kan dan pas goed blijken; wat het veld op dat moment met de produkten gaat doen, is weer een heel andere vraag.

Over onderzoek naar die laatste vraag rapporteren Franssen en Verbeek in hun artikel *Gericht Schrijven mavo/lbo geëvalueerd*. De vakgroep Onderwijskunde van de RUU deed onderzoek naar de produkten en de verspreidingsstrategie van dat, in kringen van "denkers over moedertaalonderwijs", bekende SLO-project; ooit ook gestart vanuit een initiatief van het veld. Nagegaan werd in hoeverre de produkten, zowel in definitieve vorm als in tussentijdse vorm, bij docenten en studenten (aan NLO's en MO-opleidingen) bekend zijn en in hoeverre ze gebruikt worden. De harde onderzoekscijfers geven aan dat die bekendheid, zoals gemeten, beperkt is, evenals het gebruik. Welke conclusies aan deze "harde gegevens" verbonden moeten worden, is een kwestie van speculeren. Een van die speculaties is, dat Gericht

Schrijven als leerplanontwikkelingsproject zich onvoldoende heeft weten te profileren.

Ook Franssen en Verbeek werpen -gericht door de resultaten van het gerapporteerde onderzoek- tenslotte een blik op de veldaanvraag voor leerplanontwikkeling die in deze aflevering van *Spiegel* zo'n prominente plaats inneemt. Bij hun interpretatie daarvan: "een beschrijving van vernieuwingsprocessen", plaatsen ze meteen vraagtekens; vervolgens pleiten ze voorzichtig voor de ontwikkeling van concreet lesmateriaal.

Een wel uiterst concrete -tastbare!- vernieuwing duidt Thea van der Geest aan in haar bijdrage over *Computer-ondersteund schrijfonderwijs*. "Voortvarend voorziet de overheid, gesteund door het bedrijfsleven, de scholen van apparatuur. Van de kant van de scholen wordt met veel minder voortvarendheid gereageerd. Want nu zijn die computers er straks wel, maar wat moet er eigenlijk mee gedaan worden? Is de computer een modegril die over een paar jaar zijn plaats wel zal vinden in het rommelhok van de school, naast het inmiddels met stof overdekte talenpracticum?"

In het onderzoek waarover Van der Geest rapporteert, wordt nagegaan welke rol de computer kan vervullen in het stelonderwijs, en daarin met name bij de planning voor en tijdens het schrijven. Een inventarisatie van bestaande programma's en ervaringen daarmee laat zien dat de computer een ondersteunende rol kan vervullen, maar over de invloed daarvan is weinig of niets bekend. Teneinde daarop meer greep te krijgen, is het volgens Van der Geest belangrijk meer zicht te krijgen op, wat zij noemt, "de computerondersteunde educatieve schrijfomgeving", die leerlingen ondersteunt bij het verwerven van een elementaire vaardigheid in het (op)stellen van teksten. Het specificeren van zo'n schrijfomgeving is, naar Van der Geests inschatting, een zeer omvangrijk, tijdrovend en duur karwei. Een begin ermee is echter gemaakt. De realistisch-nuchtere beschrijving daarvan door Thea van der Geest doet vermoeden dat het nog wel enige tijd zal duren voor er een "verantwoorde" start met leerplanontwikkeling op dat terrein gemaakt kan worden.

Leerplanontwikkeling lijkt overigens vaak niet uitgesteld te kunnen worden tot een gunstige startpositie is gevonden: ingebed als ze ligt in een politieke beslissingsstructuur, een gevecht om de richting van het onderwijsbeleid in zijn geheel of op deelgebieden, moet ze gerealiseerd worden door ontwikkelaars die in onzekerheid verkeren.

Tjitte Wierdsma en Alex Riemersma illustreren dat in hun beschrijving van het project *Learplannen en learmiddelen foar Frysk yn it fuortset ûnderwiis*.

Wat Wierdsma en Riemersma ook duidelijk laten zien: dat leerplanontwikkelaars, afgezien van min of meer externe onzekerheden, zelf nog een hele reeks keuzen (moeten) maken. Niet minder dan acht van die onderliggende keuzen duiden de auteurs aan. Wie zo vaak moet kiezen, stelt zich tenminste even vaak aan kritiek bloot.

Wierdsma en Riemersma demonstreren, binnen de Nederlandse verhoudingen, dat leerplanontwikkeling voor moedertaalonderwijs niet alleen te maken heeft met vakinhouden (gerelateerd aan taal en letterkunde) of met optimaal leren: het recht om te leren in je eigen (thuis)taal, de bestrijding van maatschappelijke ongelijkheid, bijvoorbeeld. Identiteitsvorming in (inter)nationaal en regionaal perspectief is daarbij evenzeer aan de orde: een uiterst complex spanningsgebied, waarbinnen heel eigensoortige vragen rijzen naar de rol van de overheid en van (politieke) belangengroepen bij de ontwikkeling van (min of meer bindende) leerplannen voor taalonderwijs. In dat opzicht biedt het verslag van de tweede conferentie van het *International Mother-tongue Education Network* (IMEN) een aardige aanvulling op de Friese bijdrage. Deskundigen op het terrein van moedertaalonderwijs uit negen Europese landen en Canada vergeleken gerapporteerde operationalisering van nationale curricula voor moedertaalonderwijs, vooral langs vakinhoudelijke dimensies. (Nationale) vanzelfsprekendheden bleken zodoende bespreekbaar en dus analyseerbaar in termen van keuzen en prioriteiten.

Gaat het bij de keuze voor een bepaald type van grammatica-, schrijfvvaardigheids- of literatuuronderwijs en de specifieke vormgeving daarvan om het belang van de leerling of om dat van de "staat" -wie zich ook achter dat woord mogen ophouden-? Of vallen die belangen samen?

En als "communicatief schrijfonderwijs" geoperationaliseerd kan worden als posters maken tegen racisme en seksisme, maar ook als het verzinnen van beeldende bijvoeglijke naamwoorden bij een contextloos zelfstandig naamwoord, hoe zijn zulke verschillen dan te begrijpen?

De rubriek *Kritiek, Commentaar en Beschouwing* voert terug naar het Nederlands curriculum voor moedertaalonderwijs. De vaak geprezen WRR heeft zich voor zijn advies over Basisvorming in het Onderwijs (WRR, 1986), wat betreft het schoolvak Nederlands, laten adviseren door iemand die zich, met prijzenswaardige eerlijkheid, althans op het gebied van letterkunde-onderwijs, afficheert als "werkelijk puur onkundige buitenstaander" (Jansen, 1985, 22). Even ruimhartig geeft hij aan dat hij "slechts" wetenschappelijk linguïst is -"geen didacticus, onderwijskundige of onderzoeker van het onderwijs" (ib., 1)- en als zodanig leraren Nederlands heeft opgeleid.

De suggesties die de WRR van zijn adviseur op het terrein van het moedertaalonderwijs overneemt, liegen er niet om:

- kennisneming van literaire produkten uit heden en verleden dient een element van basisvorming te zijn, ook al betekent dat voor grote groepen leerlingen en docenten een nieuw element, zoals de WRR constateert (Jansen 1985, 5; WRR 1986, 118);
- de school moet zich richten op perifere vaardigheden (WRR 1986, 117), een uiterst schimmig concept, dat de adviseur kennelijk min of meer ontleent aan theorievorming rond de formele beschrijving van universele grammatica's (Jansen 1985, 2-3).

Inmiddels heeft de Minister van Onderwijs en Wetenschappen voorgesteld dat bij de voorgenomen eindtermenontwikkeling (voor moedertaalonderwijs) "het advies voor de inhoud van de afzonderlijke vakken (WRR-advies paragraaf 4.5) bij de overwegingen betrokken dient te worden" (Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen 1987, 12). Voor Nederlands zijn dat precies de pagina's 117 en 118.

De lezer die -met veel genoegen, naar de Redactie hoopt!- dit hele nummer van *Spiegel* doorgenomen heeft, trekt wellicht de conclusie dat het "misschien wel zo (is) dat (niet alleen) de SLO werkt op drijfzand".

Warnsveld, mei 1987

Bibliografie

Jansen, F., *Nederlandse taal*. 's-Gravenhage, WRR 1985
(Werkdocumenten Basisvorming in het Onderwijs, nr. 5).

Lahuis, A., E. Marshall, G. van den Brink, *Leerplanontwikkeling en leerplanonderzoek* nogmaals belicht. In: *Onderwijskundige Notities* 6 (1986), nr. 1, 14-21.

Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen, *De ontwikkeling van eindtermen voor het basisonderwijs en de basisvorming in het voortgezet onderwijs*. (Concept; referentienummer: TR 863688/Richtlijnen.)

Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen, *Wet op de Onderwijsverzorging WOV*. 's-Gravenhage, Staatsuitgeverij 1987.

Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid, *Basisvorming in het Onderwijs*. 's-Gravenhage, Staatsuitgeverij 1986
(Rapporten aan de Regering 27, 1986).

